

'Barcelona ha entrat en crisi'

Entrevista amb Joan Ramon Resina, professor de la Universitat de Stanford

Joan Ramon Resina (Barcelona, 1956) és professor de la Universitat de Stanford. Al gener publicarà 'La vocació de modernitat de Barcelona', dins la nova col·lecció d'assaig de Galaxia Gutenberg / Cercle de Lectors. Resina diu que Barcelona ha entrat en crisi. No gosa encara a dibuixar-ne el futur, però observa algunes intencions clares. N'és una la de descatalanitzar la ciutat, per esborrar definitivament això que ha estat històricament. VilaWeb l'ha entrevistat.

Resina és cap del Departament d'Espanyol i Portuguès de la Universitat de Stanford, on propugna un ensenyament no centralista de les literatures peninsulars. Stanford és una de les universitats més importants dels Estats Units i, segons l'autor, la més ben preparada per assumir els envits del segle XXI. Fa poques setmanes Resina va ser a Barcelona per parlar de la darrera part del llibre, 'El model Barcelona en discussió', dins una sèrie de conferències organitzades pel KRTU sota el lema 'El pensament en perill?'. El seu discurs incòmode no va deixar ningú indiferent.

—En què consisteix l'assaig 'La vocació de modernitat de Barcelona', que Cercle de Lectors publicarà al gener?

—És un llibre que he treballat durant molts anys. Representa moltes lectures i és un destil·lat de la meva relació prèvia amb la ciutat de Barcelona i la continuïtat molt potent de la ciutat en el propi imaginari personal. El llibre és una anàlisi de l'aparició de la noció de modernitat a Barcelona, de la voluntat de crear una ciutat moderna, de potenciar la imatge de modernitat, des de finals del segle XIX i fins que fa crisi als anys noranta del segle XX. És la història de la ciutat durant un segle vista a través de la representació.

—Posi-me'n algun exemple

—Hi ha un capítol sobre l'arribada dels trens, la creació del ferrocarril, i el canvi que això provoca sobre com es mira la ciutat, i del que representa l'Exposició Universal del 1888. Un altre capítol tracta de la guerra civil i la difícil represa de la consciència de catalanitat a la postguerra, en relació a la memòria. Perquè el que representa l'etapa més dura del franquisme és una voluntat d'eliminar tot aquell corrent formador d'imatges de la ciutat, que va de finals del segle XIX fins als anys 30 del segle XX, esborrar-lo completament. On es refugia aquesta memòria dels anys de la foscor i com s'efectua la represa? Ho focalitzo a través d'una novel·la essencial per entendre tot aquest període, que és 'La plaça del Diamant'.

—I en el postfranquisme?

—Una contravisió d'aquesta formació de la memòria, vindria més endavant, mediatitzada pel tema de la llengua, quan hi ha aquella forta reacció contrària a la normalització lingüística, ja als anys vuitanta, i més endavant amb la resposta del Foro Babel davant l'intent de reformar la Llei de política lingüística. I això queda molt clarament focalitzat en el llibre de Juan Marsé, 'El amante bilingüe'. És el llibre que em facilita discutir tota aquesta problemàtica de l'idioma com a terreny de lluita ideològica per conformar una o altra visió de la ciutat de Barcelona. En un altre capítol tracto la novel·la d'Eduardo Mendoza, 'La ciudad de los prodigios', i la fita dels Jocs Olímpics del 92, que marquen l'acabament del cicle, de la configuració de l'imaginari modern de Barcelona, i el començament d'una altra cosa. I en el setè i darrer capítol del llibre tracto el Model Barcelona, on estudio què ha estat l'administració socialista de la ciutat, entre els Jocs Olímpics, concebuts com una gran operació de maquillatge i de llançament de la imatge ultramoderna de Barcelona, a nivell internacional, i l'esdeveniment frustrat del Fòrum de les Cultures, que vol ser la repetició de l'èxit internacional i que en canvi marca la caiguda definitiva d'aquest model. I amb això acaba el llibre.

—I cap on va ara Barcelona?

—Acabo suggerint que la imatge moderna ha donat pas a una altra cosa (em nego a anomenar-la Barcelona postmoderna, perquè això és amagar l'ou), però no m'atreveixo encara a definir-la, perquè el futur és obert i és en conflicte. Barcelona ha entrat en crisi. Ara, les voluntats sí que semblen definides: una, potser la més evident durant aquests últims anys, és la voluntat de descatalanitzar Barcelona, de convertir-la en una mena de ciutat capdavantera dintre del món hispànic en sentit molt ampli i, a través de la noció de globalització, de cosmopolitisme i d'hibridació cultural, fer un esborrament definitiu del que ha estat aquesta ciutat històricament.

—Aquest procés de descatalanitzar Barcelona qui el protagonitza?

—La voluntat de descatalanitzar el país és antiga. No és cap secret que continua essent una prioritat de l'estat, indistintament de qui governi. El franquisme no se'n va sortir, però sí que va aconseguir promoure un notable afebliment de la catalanitat. I la represa constitucional no ha suposat un trencament amb aquella política; més aviat ha estat un canvi d'estratègia amb efectes potencialment més perniciosos, perquè aconsegueixen els objectius sense declarar-los, fins i tot negant-los. Si em pregunta qui ha protagonitzat la descatalanització de Barcelona des d'instàncies més properes, li respondré que aquelles institucions i grups de pressió més afins a l'Estat. En això, com en tantes coses, s'ha de parar esment no tant en el discurs com en les actuacions. Quina visió de la ciutat i de la ciutadania s'ha potenciat? Com i per què s'han articulats discursos maniqueus enfrontant cosmopolitisme i localisme? En favor de qui i contra qui? Quines han estat les raons per la dissociació de Barcelona i el territori? Per què s'ha potenciat una representació, d'altra banda absolutament falsa, entre una Barcelona progressista i una Catalunya conservadora? Com s'ha arribat a l'actual espanyolització de l'àrea metropolitana, molt més pregona que fa 30 anys? Algun dia caldrà passar comptes de tot això, i ja que l'electorat no sembla disposat a fer-ho, com a mínim caldrà que alguns intel·lectuals gosin a fer l'anàlisi històrica pertinent.

—Quin paper hi té o hi podria tenir la immigració?

—La immigració ha jugat i juga un paper de primer ordre. Quan un país dobla la població en poc més d'una dècada en absència total d'institucions pròpies i amb la dimissió d'una part molt important de les seves elits, la immigració esdevé un factor primordial d'igualment de la identitat. Això és encara més greu quan, com en el cas de Catalunya, aquesta immigració prové de la nació hegemònica, les elits de la qual han perpetrat un intent de genocidi cultural i malden per arrodonir-lo emprant el diferencial demogràfic en condicions d'extrema indefensió de la nacionalitat condemnada. Aquesta mateixa immigració espanyola podria, malgrat tot, haver estat un poderós mitjà de renacionalització si el catalanisme hagués estat més agosarat durant la transició, ja que aleshores el projecte nacional català estava prestigiats davant el desprestigi total de l'espanyolisme. L'excés de seny, la por en definitiva, van impedir prémer l'accelerador i incorporar aquelles grans bosses d'immigració a la velocitat normal en altres processos migratoris. S'ha dit molt, per justificar aquella manca de visió, que calia salvar la cohesió social per damunt de tot. Potser sigui cert, o potser s'hagi exagerat el perill de trencament en aquells anys decisius en que tants immigrants van sortir al carrer per cridar 'som una nació'. En tot cas, el darrer quart de segle s'ha escolat sense que ningú gosés augmentar el nivell d'exigència pel que fa a la participació d'aquelles bosses en l'imaginari cultural del país. I mentrestant l'espanyolisme s'enfortia i reclamava de manera creixent la fidelització emocional i intel·lectual de molta gent, que anys enrere n'eren indiferents si no hostils.

—Per què el catalanisme no fou més agosarat en la voluntat d'integració de la immigració?

—Van fallar els elements simbòlics d'integració i els factors coercitius que l'haurien potenciat i fins i tot legítim. Ara ens trobem amb una nova situació global en la qual el mateix terme 'integració' té mala premsa. I també en condicions de naturalització molt avançada de la cultura espanyola a Catalunya, fins el punt que gairebé ningú oposa arguments de pes o arguments, ras i curt, a la idea que aquesta castellanització o espanyolització forma part definitiva del paisatge català.

—Dins aquesta situació tan pessimista, hi ha cap element d'esperança?

—Pot comprovar-se que avui una part molt important de la gent compromesa amb el país porta cognoms d'origen espanyol, alhora que es registra la fuga tradicional de cognoms catalans vers posicions oportunistes, acomodaticies i fins i tot vers les més reaccionàries i anticatalanes (el cas Boadella és un exemple notori). Això indica que el catalanisme, tot i que pateix la sagnia de professionals amb ambicions que Catalunya avui per avui no pot sadollar, encara té capacitat d'atreure la part més conscient i jo diria que també la més culte de gent procedent de la immigració, tot i que a un ritme molt lent. La immigració és, per tant, un fenomen preocupant en tant que segueix produint-se sota condicions de feblesa institucional i de deseiximent col·lectiu per part de la població autòctona, però també aporta elements d'esperança en la mesura que representa un potencial de futur molt apreciable, depenent de quin sigui l'equilibri de poder durant els propers anys, que seran decisius pel que fa a la continuïtat o discontinuïtat de la identitat catalana. La pregunta és, doncs, si la immigració contribuirà a l'evolució de la catalanitat o comportarà la seva interrupció i la seva dimissió definitiva. La situació reclama actuacions urgents perquè el temps juga a favor de la marginació creixent del català i de la catalanitat, i traspasat un cert límit (que veig molt proper) s'entra en un panorama de desincentivació creixent i en un viatge sense retorn.

—Aquest procés de descatalanitzar Barcelona li sembla irreversible?

—Fa de mal dir. El cert, però, és que ha anat molt lluny. Qui, per la seva edat, comença a tenir memòria històrica sap perfectament que la descatalanització és avui més greu que fa vint, trenta, quaranta anys. Les poques persones que encara poden recordar el període republicà saben que literalment han canviat de país. Els que reprenem el contacte amb Barcelona d'any en any, som molt sensibles a l'ensulsiada, perquè en lloc de viure el procés de manera gradual el vivim a batzegades. Cada vegada hi ha menys Catalunya en aquesta ciutat, cada vegada més els catalans hi són residuals. Comença a passar com a València, on sols la nomenclatura dels carrers, i dels plats típics i alguns cognoms recorden que aquella ciutat va ser el principal focus de cultura catalana al Renaixement. Diuen que mentre hi ha vida hi ha esperança, però sense voluntat no es va enlloc. I a Barcelona hi veig una enorme prevenció a entomar la realitat i a reaccionar amb les mesures a l'alçada del problema. Al contrari, sembla que es tracta d'anestesià la gent per tal que el català i la catalanitat, que en depèn de manera inextricable, tinguin una fi el menys dolorosa possible. Es la crònica d'una mort anunciada.

—Deia abans que Barcelona ha entrat en crisi. Però, com hauria de ser una aposta de futur?

—L'aposta pel futur passa per una societat del coneixement compromesa amb la qualitat i la competitivitat, amb unes dimensions assumibles i una capacitat de valorar la inversió a llarg termini per damunt de l'explotació immediata. Menys població i menys territori no vol dir menys qualitat ni menys riquesa ni tampoc menys poder. Els models extensius han perillat i en endavant la influència la tindran cada cop més societats dúctils i molt ben dotades d'instruments intel·lectuals de primer ordre. Suïssa, Flandes, Suècia, i ara també Irlanda... A diferència del patètic model Barcelona que ens han encolomat, hagués pogut funcionar, i molt bé, un model Catalunya. Al país hi ha prou intel·ligència i energia creativa. Lamentablement, però, massa sovint es dilapida en focs d'encenalls o es crema en un anticorrentisme testimonial i en la desesperada però ara com ara necessària resistència a l'assimilació al model hispànic, que no és precisament el més prometedor, per molt que ens diguin el contrari.

—Vostè trepitjarà molts ulls de poll amb l'assaig 'La vocació de modernitat de Barcelona'. Perquè sobre el Model Barcelona no sols diu que és acabat, sinó que fins i tot qüestiona l'existència d'aquest model.

—De trepitjar ulls de poll, ja n'he fet la prova: Vaig presentar un extracte d'aquest darrer capítol en una conferència a la Fundació Tàpies, tres o quatre dies després de l'acabament del Fòrum al 2004. I vaig preguntar a l'Avenç si tindrien interès a publicar-la. No vaig rebre resposta. Vaig insistir i llavors el seu director, Josep M. Muñoz, em va sorprendre dient que no publicaria el text de cap manera.

—Per què?

—Les raons sempre són fictícies, però jo crec que perquè trepitjava massa ulls de poll. Em perdonava la vida. Em deia que després de tot era perdonable la meua ignorància sobre la història de la ciutat ja que jo no era historiador de professió. En qualsevol cas, em va cridar l'atenció el fet que el meu text era incòmode. Els arguments de detall que em va donar eren irrisoris i manifestaven una ideologia. Però una revista com l'Avenç hauria d'estar pel damunt de les tensions ideològiques, si més no, crec que la reputació professional d'una revista també es fa demostrant professionalitat o ètica professional, més ben dit, en l'obertura de l'espectre ideològic. Ara, això em va fer plantejar quines dependències té una revista com l'Avenç amb els poders fàctics.

—Què és allò que fa més mal de la seva argumentació?

—No ho sé, perquè no acabo de conèixer l'entrellat que hi ha entre el món de la cultura i el món de la política. Per la percepció que en tinc els lligams són molt forts, i que hi ha una gran por per part de la gent que està en l'àmbit cultural de significar-se. Això ho he trobat fins i tot amb gent amb qui es pot parlar però que segons quins temes es toquen, noto..., es posen en guàrdia, per no fer comentaris que no saben fins a quines orelles poden arribar. Noto una certa por. Tot i que la gent no parla obertament de censura, jo

crec que hi ha una percepció de que les coses estan molt controlades des dels partits, des de la política. Això evidentment és molt nefast, molt negatiu, per la llibertat de pensament, i per les possibilitats d'enfrontar la realitat amb un mínim de flexibilitat. Jo no dic que la meua visió sigui correcta o incorrecte, simplement, crec que el pensament ha de tenir un espai d'experimentació important. I aconseguir a l'esfera pública, sobretot en l'àmbit de les publicacions, allò que tenim d'una manera molt clara als Estats Units, en l'àmbit universitari, que és l'absoluta tranquil·litat respecte a la llibertat d'expressió. I això crec que aquí s'ha perdut d'alguna manera. I si és cert que s'ha perdut o que és molt limitat l'efecte que té sobre el potencial de futur de la vida intel·lectual d'aquest país és molt negatiu.

—Per què nega que als anys vuitanta es conformés una identitat moderna de Barcelona?

—Jo no he negat això. El meu qüestionament del model no implica que no hi hagués una certa consciència de modernitat; és evident, una identitat barcelonina que es va voler fabricar. La noció de model hi era com a voluntat de creació d'una cosa ben definida i dissenyada. El que jo vaig posar en qüestió és que hi hagués objectivament tal cosa. Que aquella voluntat política de definir un model hagués tingut una traducció real i sobretot que s'hagués pogut mantenir.

—Canviant de tema, la Universitat de Stanford és una universitat important...

—Sí, juntament amb Princeton i Harvard, i amb aspiracions a ser la número u. Stanford vol ser la Universitat del segle XXI. I crec que en aquests moments és la universitat més ben situada per renovar tota la imatge i tot el contingut de l'ensenyament universitari de cara al futur.

—I què hi fa a Stanford?

—He heretat un departament de literatura espanyola, bàsicament hispano-americana i brasilera, i ara estic en procés de transformar-lo de dalt a baix i fins i tot canviar-li el nom, convertint-lo en un departament d'estudis ibèrics i ibero-americans. El que pretenc és que els estudiants que s'hi formen entenguin que no hi ha cap àmbit de la cultura ibèrica, si em permet fer servir aquest terme, que es pugui comprendre per si sol. Una aproximació a la cultura central espanyola que no entengui la seva vinculació, sovint dialèctica, amb la cultura catalana, és no entendre absolutament res de la cultura espanyola. I viceversa, una aproximació exclusivament catalana a la cultura d'aquest país, no té gaires possibilitats de ser entesa en la seva arrel pregona, si no és en relació a les altres opcions culturals de la península. Per tant, es tracta de situar la cultura catalana en el seu context europeu i peninsular. I donada la importància d'Stanford, que és una universitat que té fama de crear precedents, moltes altres universitats dels Estats Units miren amb molta cura el que faig a Stanford. D'aquí molt pocs anys, de fet observo que ja comença a passar, les places que s'obren en especialitats que tinguin a veure amb Espanya ja no seran places definides només des d'un punt de vista centralista, sinó des d'aquest punt de vista plural.

—Aquest és un pas fonamental per a canviar una bona part de la idea que es té de Catalunya internacionalment. N'hi ha prou de veure què va passar a la Fira de Frankfurt amb el tractament de la cultura catalana. De fet, vostè va escriure un article de resposta al reportatge del corresponsal del Frankfurter Allgemeine Zeitung a Madrid.

—Vaig escriure un article que es va publicar al Frankfurter Allgemeine Zeitung, perquè tinc un bon vincle amb Alemanya, i aquest estiu em va sorprendre que totes les persones amb les quals parlava esmentaven el tema de la Fira de Frankfurt d'una manera molt negativa, com si els catalans tinguessin la culpa de qui sap què, d'haver estat convidats. I em va semblar particularment negatiu un article al Frankfurter Allgemeine Zeitung del seu corresponsal a Madrid, pel to emprat i per l'abast d'aquest diari, que és molt i molt influent. Llavors vaig escriure a l'editor en cap, li vaig fer veure que era una visió esbiaixada, que com a mínim n'hi havia una altra, i li vaig suggerir de corregir-ho amb la publicació d'un article meu. Em van convidar a escriure'l i haig de dir que em van tractar molt bé. Fins i tot el mateix corresponsal de Madrid em va trucar i vam tenir una llarga conversa, en la què vam intercanviar opinions; ell va acceptar que el seu punt de vista partia de la desconexió i que era molt difícil de parlar de Catalunya de Madrid estant, sobretot per la contaminació dels mitjans madrilenys. Als Estats Units també es van publicar un parell de coses negatives, però jo crec que eren molt mediatitzades pels hispanistes nord-americans. Per això el canvi de paradigma en aquests estudis és fonamental.

—Sembla que actualment l'interès als Estats Units per les cultures petites creix. En té aquesta percepció?

—No. Allò que domina són les llengües majoritàries, amb el castellà al davant, pel pes demogràfic que té als Estats Units. Una llengua que creix és el xinès. Però fins i tot llengües importants tenen avui greus dificultats, com el rus o fins i tot l'alemany. Ara, sí que és cert que les universitats nord-americanes, almenys les d'elit, mantenen una bona oferta d'ensenyament de llengües petites, encara que la matrícula sigui baixa. En aquest moments a Stanford s'ensenyen unes trenta-tantes llengües.

—Sé que s'ha de veure amb responsables de l'Institut Ramon Llull. Tenen projectes conjunts?

—Una de les coses que em vaig plantejar va ser la de facilitar l'arribada d'intel·lectuals catalans per tal que puguin tenir una certa de plataforma de globalització a les universitats nord-americanes. I ho faig amb la col·laboració de l'Institut Ramon Llull. Acabem de signar un conveni (Stanford i el Ramon Llull) pel qual, a més d'abonar l'ensenyament de la llengua, hem creat una càtedra de professor visitant, per portar una personalitat catalana un trimestre cada any. I en un altre ordre de col·laboració, amb l'Institut Ramon Llull organitzarem congressos, una conferència anual sobre diversos temes. Aquest any vinent, al maig, preparem la primera conferència sobre sociolingüística.

M. S.

21 novembre 2007

Una notícia de VilaWeb.cat

Edició GENERAL

<http://www.vilaweb.cat>

[Enllaç permanent](#)